

Fjärilsdansen

Recenserad bok: Fjärilsdansen.

Författare: Magnus Falk.

Förlag: Express You Bokförlag, Stockholm 2019

Det händer inte varje dag att en socialmedicinare skriver skönlitteratur. Ännu ovanligare är det nog att det konstnärliga arbetet ägnas åt centrala socialmedicinska temata. Magnus Falk, som är verksam som socialmedicinare och professor vid Linköpings universitet är därför tämligen unik med sin roman *Fjärilsdansen*.

En av huvudpersonerna i denna är Karolina Wikström, Sveriges första kvinnliga i landet utbildade läkare. En andra är en fiktiv kvinna vid namn Alva, som så många andra flickor i urbaniseringen kring förra sekelskiftet blev ett offer för vanmakt och samhälllig dysfunktionalitet, då hon hamnade i prostitutionens klor. Deras vägar möts i viss mån genom Karolinas kliniska verksamhet, men framför allt i den kamp som hon förde mot den s.k. reglementeringen. Tillsammans med inte minst de tidiga feministerna och en del insiktsfulla män varav vissa verkade som läkare och tröttnat på att friskstämpla kvinnokött för saluföring på den reglerade prostitutionsmarknaden.

Reglementeringssystemet infördes i Sverige 1847. Idén om att samhället skulle organisera prostitution kom från södra Europa. Man drev då på – inte minst från läkarna – att förebygga könssjukdomar, kanske framför allt syfilis. Prostitution ansågs vara smittokällan. Det var kvinnan som därmed också ansågs vara orsaken. Mannens rätt att använda henne för sin sexuella tillfredsställelse var självklar, men kvinnorna delades upp i fina eller fallna, där den senare ofta var det samma som en prostituerad.

Reglementeringen innebar att prostitution blev laglig. Polisen registrerade alla som man ansåg vara prostituerade. Dessa tvingades att gå på kontroller flera gånger i veckan. Om läkaren inte hittade någon venerisk sjukdom, fyllde man i friskhetsförklaringen i hennes journal. De kvinnor, som inte kom på kontroll, fick en varning. Händet det flera gånger placerades man i tvångsarbete. Hade kvinnan en könssjukdom kom hon till ett kurhus, som kunde vara en särskild avdelning på vanligt sjukhus.

Man fick också följa speciella ordningsregler som att inte vara ute på gatorna efter ett visst klockslag eller inte klä sig särskilt utmanande. Då och då grep polisen andra än skökorna. Fina eller s.k. ärbara kvinnor kunde tas för prostituerade. Alla kvinnor blev i en mening föremål för reglementeringen.

Redan på 1870-talet organiserade kvinnor motstånd mot reglementeringen. Det dröjde dock fram till 1918, innan den upphörde. Därmed hade Sverige tagit

ett första steg på vägen bort från en institutionaliserad könshandel. Det skulle dock dröja ända fram till 1999 innan vi fick den definitiva normförändringen, där ansvaret för könshandelsakten hamnade hos köparna istället för hos de vanmäktiga säljarna.

Eftersom jag själv – liksom Klara Wikström, engagerade mig i att försöka förändra synsättet på könshandeln i vårt land, låt vara ett sextiotal år senare, har jag inte svårt att känna igen mig i hur hennes kamp i detta avseende gestaltas av Falk. När man själv i stort sett är ensam om att försöka förändra den allmänna inställningen till offer och förövare inom ett moraliskt så allmänt laddat ämne som könshandeln för att göra upp mot djupt inrotade fördomar, är det lätt att både tvivla på sitt eget omdöme och på förmågan att övertyga sina kollegor om grundläggande värderingar eller sakliga skäl för en nyorientering.

Fortfarande idag är stora delar av världen fast i det tankegodis, som präglade reglementeringen. I många stater i Europa ses det som självklart att samhället ska driva bordeller för att tillhandahålla friskt och kontrollerat kvinnokött till hugade könsköpare. Så är t ex fallet i Tyskland och Nederländerna. I själva verket blir det istället ytterligare ett led i konserveringen av unkna könsföreställningar och ytterligare bränsle till den organiserade brottsligheten att utöva trafficking och människohandel med. Tack och lov har andra länder följt vad som i de här sammanhangen kallas för den ”svenska modellen”, där det är männens könsköp som är straffbart. Det gäller länder som Frankrike men också Sydkorea. De japanska systematiska övergreppen mot de koreanska kvinnorna har skapat ett nationellt medvetande om vilka som i allmänhet är de ansvariga i könshandeln.

Fortfarande idag är alltså det som reglementeringen avsåg för mer än ett sekel sedan i hög grad aktuellt. Det gäller förstas också de mänskliga upplevelserna hos de människor som berörs, oavsett ifall det är de prostituerade, könsköparna eller samhällsföreträdare i form av politiker eller professionella. I Klaras och Alvas personer får vi i den här romanen möjligheter att föreställa oss hur skilda världarna kan te sig dem emellan. De väcker insikter om relationer mellan klass och kön, som i många avseenden är giltiga också för oss ett sekel senare.

Man kan bedöma den här romanen på många sätt. Eftersom jag närmast mig den i första hand för att uppleva den idémässiga tidsandan kring könshandeln och dess offer, avstår jag från att försöka ge mig i kast med att värdera persongestaltning eller narrativets hållbarhet, som kanske litteraturvetare skulle ge sig i kast med. Min nyfikenhet på Klara Wikström är till en del bemött, men kanske i ännu högre grad väckt som den föregångsgestalt hon var inom både svensk medicinsk praktik i allmänhet och i socialmedicinska grepp i synnerhet.

Stig Larsson
Professor em.